…ORGHE TOMOZEI

CRONICA LUI STAVRINOS

EDITURA EMINESCU

Lei 7,25

GHEORGHE TOMOZEI

CRONICA LUI STAVRINOS

1975
EDITURA EMINESCU

COPERTA ȘI ILUSTRAȚII ÎN SIMILIGRAVURĂ DE TEODOR ȘALAR

NARAȚIUNE PREA-FRUMOASĂ DESPRE MIHAIL-VOIEVOD

CUM DOMNI ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ, CUM TĂIE PE TURCII CE SE AȘEDIASERĂ ACI, CUM SĂVÂRȘI MULTE ISPRĂVI VITEJEȘTI ȘI CUM ÎN URMA DE PIZMA FU UCIS FĂRĂ LUPTĂ.

DE STAVRINOS GRECUL VISTIER SCRISĂ ÎN ARDAL ÎN CETATEA BISTRIȚII, LA LUMINA STELELOR, LA ANUL 1601 ÎN LIMBA GRECEASCĂ, TIPĂRITĂ MAI ÎNTÎI ÎN VENEȚIA LA ANUL 1638 DE CĂTRE NEOFIT IEROMONAH PE CHELTUIALA LUI PANOS PEPANOS ȘI ADUSĂ ACUM ÎN STIH ROMÂNESC DE CĂTRE GHEORGHE TOMOZEI

NARAŢIUNE PREAFRUMOASĂ
despre
MIHAIL VOIEVOD.
Cum domni în Ţara Românească, cum tăie pe turcii ce se asediaseră aci, cum săvîrşi multe isprăvi vitejeşti şi cum în urmă de pizmă fu ucis fără luptă.
De
STAVRINOS GRECUL VISTIER,
scrisă în Ardeal, în cetatea Bistriţii, la lumina stelelor, la anul 1601, în limba grecească, tipărită mai întîi în Veneţia la anul 1638 de către Neofit Ieromonah pe cheltuiala lui Panos Pepanos şi adusă acum în stih românesc de către
GHEORGHE TOMOZEI
pentru editura
EMINESCU

București,
1975

Poema lui Stavrinos

...Pe harta Atenei moderne sînt cîteva străzi ce se numesc Iaşi, Bucureşti, Drăgăşani, Drumul Brăilei (întru nemurirea bătăliilor purtate de către eteriştii lui Ipsilanti în Moldova şi Ţara Românească), dar există şi una ce se cheamă Mihai Vodă şi are o întindere pe măsura celor ce poartă numele de Plutarchos, Sofocle ori Omiros.

Mihai Vodă al românilor nemurit în cuprinsul cetăţii încă umbrite copleşitor de coloanele Parthenonului ? Iată un fapt ce nu le pare surprinzător istoricilor care ştiu că de numele şi isprăvile Viteazului de mai sus de Dunăre s-au legat fierbinţile speranţe ale grecilor, care vedeau în voievodul nostru pe bărbatul capabil să-i alunge pe turci din teritoriile balcanice pe care le ocupau. Cu mai mult de două secole înainte de Eterie, numele lui Mihai devenise simbolul posibilei eliberări a Helladei eterne şi (D. Russo ne-a dovedit-o) eroul român a fost integrat, în cîntece populare greceşti, familiei de eroi din *Iliada*.

Aceste cîntece de slavă închinate lui Mihai Vodă au nutrit materia epică a unei lungi poeme scrise în greaca modernă de Stavrinos.

Dar cine a fost Stavrinos ?

Aşa cum se cuvine cu un poet despre a cărui trecere prin lume ştim foarte puţine lucruri, nu-i ştim lui Stavrinos nici măcar numele cel mic şi sîntem chemaţi să-l pomenim — ca pe marii poeţi — numai cu un nume. În poema sa, în ultimele sale versuri, Stavrinos găseşte de cuviinţă să se adauge şi pe sine viforoasei lumi pe care s-a străduit s-o povestească: „Dacă doriţi să aflaţi şi patria mea, Malsiana se cheamă oraşul unde m-am născut, aflat prin părţile Delvinului. Numele meu e Stavrinos, iar pronumele (!) Vistier. Şi am scris poema eu singur din propria mea iniţiativă, în Ardeal, în cetatea Bistriţei, noaptea, la lumina stelelor."

În afara acestor versuri confesive, nu mai deţinem vreo altă informaţie despre vistiernicul lui Mihai. Editorul lui Stavrinos la Veneţia, ieromonahul Neofit, credea la 1672 că născutul la Malsiana ar fi fost „ucis împreună cu fiul său, Gheorghe hatmanul, mai tîrziu, după 30 de ani, de către Ştefan Vodă Tomşa fără vină", dar D. Russo îl „corectează" dovedind că Tomşa, care a domnit în Moldova în 1611—1615 şi 1621—1623, nu-l putea ucide pe vistiernicul-poet „cu 30 de ani mai tîrziu", adică pe la 1631!

Se crede cu îndreptăţire că Stavrinos a fost întemniţat împreună cu mulţi alţii din preajma lui Mihai în zilele ce au urmat cumplitei omorîri din Cîmpia Turzii. Închis la Bistriţa în vara lui 1601, Stavrinos mai era acolo în zilele lui februar 1602, cînd pretinde că ar fi compus (în numai două zile!) întreaga poemă. De aici înainte, urmele lui se pierd. A fost el ucis ca unul care putea avea ştire despre „comorile" lui Mihai? A luat el drumul pribegiei, la început în Moldova, ori mai apoi în Apus, ori a încercat să revină la Malsiana? Greu de presupus. Deşi ne apare ca o evidenţă faptul că Stavrinos a trăit în apropierea celui pe care se ambiţiona să-l asemuie cu Ahile, ne e greu să credem că el a fost atît de implicat pe cît se crede în destinul voievodului pe care l-a slujit. Că va fi fost vistiernic ne apare ca neîndoios, dar că a fost vistiernicul lui Mihai n-o putem afirma. Dezastrul de la

Turda ne-a văduvit istoria de numeroase acte din cancelaria lui Mihai. Există o întreagă literatură consacrată momentului (memoriale de călătorie, rapoarte ale unor agenţi secreţi, scrisori particulare) şi e cel puţin straniu că numele trezorierului de... rime greceşti nu apare niciodată, nicăieri.

Înclin să cred că în tabăra lui Mihai puteau fi întîlnite, alături de sfetnicii şi oştenii lui de credinţă, multe personaje cu gustul aventurii atrase de fascinanta-i personalitate, urmîndu-l fără vreun scop, ca fluturii atraşi de lumină. Stavrinos va fi fost unul dintre aceşti fluturi. Vistiernic (al altcuiva, de altundeva), Stavrinos a fost poate un simplu neguţător ori slujbaş de cancelarie pe lîngă Mihai şi faptul că stingerea voievodului i-a adus şi lui gratiile temniţei şi mai apoi poate chiar moartea trebuie să ne dovedească nouă chipul în care „vistiernicul" şi-a afirmat devoţiunea. Cunoscător al unor modele literare, dar prea puţin dăruit de zei, Stavrinos a compus nu atît potrivit convenţiilor literaturii timpului, cît pornirii lui sentimentale: drumul lui Mihai e descris cu o adîncă şi omenească participare a fiinţei la tot ce a fost măreţie şi declin. Explicînd toate actele eroului, el îi socoteşte vinovaţi de abrupta lui moarte nu numai pe „Basta Giorgiu", ori pe „Bator-crai", ori pe „boierii din Erdelia" (Ardeal), ci se consideră îndreptăţit să acuze „pizma întreit blestemată" şi „Moartea", invocînd soarele şi luna să se înfioare şi să bocească (!) năruirea faimei Viteazului. Şi munţii sînt chemaţi să-l plîngă, şi chiar fiarele pădurii, pe cel socotit a fi „stîlpul creştinilor".

Stavrinos pretinde că a compus la Bistriţa, la lumina stelelor, între 1 şi 2 februarie 1601, poema sa, iar D. Russo consideră că ar fi aceasta o „licenţă poetică", vistiernicul neputînd nici măcar să transcrie într-un răstimp atît de scurt cele mai mult de o sută de pagini. Acelaşi Russo vede în autorul nostru „un om cu o cultură mediocră şi fără pic de talent poetic", dar înregistrează cu disimulată uimire adîncul ecou pe care poema l-a avut nu numai în cultura românească („utilizat în *Istoriile domnilor Ţării Româneşti* de Radu Po-

pescu, în unele părți e chiar tradus cuvînt cu cuvînt"), ci și în cea greacă. Ilustrul istoric afirmă, în fața spectacolului oferit de extraordinara proliferare a poemei lui Stavrinos, că însemnătatea unei opere n-ar sta doar în valoarea ei intrinsecă, „ci și în sentimentele de admirație, de prețuire sau de plăcere pe care le-a provocat la contemporani sau la generațiile posterioare, indiferent dacă pe drept sau nedrept". El îi găsește lui Stavrinos numeroși imitatori (Diacrusis, Petrițis, Spontis, Palamed etc.) și dovedește implicit popularitatea ieșită din comun pe care și-a dobîndit-o în epocă (grație *și* păgubosului vistier) Mihai Viteazul, domnul ce întrunea calitățile cele mai înalte, personaj lesne de asemuit cu Ahile. Numeroase au fost edițiile poemei lui Stavrinos de la întîia (dar a fost realmente *întîia ?)* tipărire, la Veneția, și pînă la... ediția de față, și opera care s-a bucurat de un asemenea neobișnuit succes nu poate lipsi din Biblioteca de poezie a celor ce îndrăgesc deopotrivă istoria și versul, și e firesc să visăm pentru lucrarea vistiernicului un loc oricît de modest, o meritată firidă în istoria literaturii române, după ce și-a aflat loc și în *Istoria literaturii neogrecești* a lui C. Th. Dimaras.

Anticipînd această firidă, criticul Al. Piru a tipărit în volumul *Varia* (1972) o frumoasă evocare a lui Stavrinos, pe care îl comentează cu interes și aproape cu simpatie. Și domnia-sa convine că poema e „simplă și naivă", inventariază enormități (trei sute de voinici greci pun pe fugă optzeci de mii de tătari !), dar citează momentul morții lui Mihai (și „trenosul" ce-l urmează) reprodus în *Letopisețul cantacuzinesc* și propune supoziția ispititoare și cu totul credibilă a unui Stavrinos citit de Dimitrie Cantemir. În subtilul său comentariu, Al. Piru desprinde stăruința cu care Stavrinos își asemuie eroii cu... animalele : oștenii lui Mihai ar lupta ca *lupii* cu turcii tremurînd ca *peștele*, tătarii sînt mînați ca *măgarii*, iar Viteazul cu ai lui (ca *leii*) îi taie pe vrăjmași ca pe *oi* și *cîinii* sînt călcați de *lei* și de *balauri* (flămînziți). Același Al. Piru denunțînd un „împrumut" făcut din Stavrinos de către Anonimul Bălenilor citează un vers de calitate, încărcat de

surprinzătoare sugestii și vădind, în păienjenișul versurilor îndeobște domestice ale vistierului, unele fericite pîlpîiri :

„Ca un fulger umbla pen oaste..."

Poema debutează cu tăierea turcilor la București și continuă cu dejucarea planului de înlocuire în scaun a lui Mihai cu un Bogdan sin Iancul, cu o luptă la Rusciucul de azi în care Mustafa pașa e înfrînt și cu preparativele lui Sinan pașa de supunere a Valahiei. Episodul Călugăreni, căruia i se consacră un savuros capitol narînd căderea în glod și smîrc a teribilului pașă, aduce în scenă pe Batorcrai (Sigismund Bathory), cu care destinul lui Mihai s-a însoțit întru dezastru. Stavrinos, atît de pătimaș ispitit să ignore proporțiile (nu doar cele numerice), e bucuros să-l imagineze pe sultanul turc înfricoșat, dar și umil în fața lui Mihai (pe care-l dăruie cu bogate plocoane) și vorbește despre pămînturi pe care spada Viteazului le mîntuie de asupritorii „ca porcii" de parcă ar vorbi despre îndepărtata-i Helladă îngenuncheată și nutrind visuri de libertate. Respectînd în general succesiunea episoadelor de istorie, pe care le ilustrează cu ceremoniile (simple, dacă nu simpliste) ale versurilor sale, vistiernicul divaghează des despre rostul omului într-o lume plină de aventuri și filozofează pătimaș pe tema cruzimii lui Charon, pe care-l închipuie devălmășindu-i în întunecimea lui și pe Alexandru cel Mare, și pe Solomon cel cu înțelepciunea, și pe Velisarie nebiruitul, și pe Samson vestitul, în rîndul cărora îl pune și pe valahul „a cărui moarte s-au întîmplat din uneltire". Finalul poemei are vibrație de psalm și un cor de imprecații trădează durerea poetului ce-și vede răpus cu mijloace nedemne idolul (și poate stăpînul) și sînt sigur că tocmai aceste capitole ce încheie jeloasa Istorie explică rapidul și reverberatul ecou pe care l-a avut tipărirea și răspîndirea ei. Regăsim furia grecului iubitor de români în pasajele unor cronici românești de epocă, așa cum în vechile cetăți dezvelite de ploi și zăpezi întrezărim treptele zidirilor succesive, bolovanii de rîu ca și cărămizile fără moarte, nisipul și mortarul.

Omagiindu-l cu cuvenita servitute pe care o merită pe harnicul și inimosul vistiernic Stavrinos, îi propunem cititorului o lectură în care va întîlni umbra Viteazului, trecerea lui peste zări și hotare de țară, și aburul legendei va putea înlocui cu încă proaspete vopseli de frescă acele colțuri de pagină în care timpul sau poate puțina pricepere a autorului (sau traducătorului) au decolorat alcătuirile vechilor versuri...

Poema lui Stavrinos este și ea o oglindă a eternei aspirații a românilor de a trăi în libertate și de a-și apăra ființa națională și independența, aspirații ce și-au aflat împlinirea în România de azi...

GHEORGHE TOMOZEI

iulie 1974

Notă asupra ediției

Nutrind convingerea că poeții de azi au *datoria* de a traduce *toate* textele versificate care iluminează istoria noastră și care, datorită apariției lor (în proză) în ediții devenite de mult rarități bibliofile, sînt cunoscute numai de către cercetătorii fondurilor de carte ale Academiei, am încercat să *aduc* în vers românesc *Cronica lui Stavrinos*, cu credința că fac mai lesnicioasă parcurgerea unei opere literare de mare interes cultural și istoric. Impracticabilă, poate, pînă la această versiune pe care am bucuria s-o ofer cititorului, *Cronica* poate fi cercetată ca un document de epocă de mare răsunet (hrănind izvoarele tuturor „Istoriilor românilor"), dar și ca o lucrare beletristică despre care, chiar dacă nu-și justifică integral ambițiile, putem vorbi ca despre prima închegare epică ce și-a propus să ilustreze personalitatea unui voievod român.

Cunoscută mai întîi prin mijlocirea *Letopisețului Țării Românești* și a *Istoriilor* lui Radu Popescu, poema lui Stavrinos a fost tălmăcită pentru întîia oară în românește de către Teodor Eliat (*„Vestitele vitejii ale lui Mihaiu Vodă ce au stăpînit Țara Românească și Ardealul de la anul mîntuirii 1588 și pînă la 1601... acum întîiaș dată tradusă din grecește în românește de Teodor M. Eliat, și dată în tipărire*

cu cheltuială și cu îndemînarea unor iubitori de înmulțirea cărților în limba românească, în anul 1837").

În traducerea lui Massim, A. Papiu Ilarianu a editat cronica într-al său *Tesauru de monumente istorice pentru România* (1862) după ediția venețiană a operei (*Vitejiile pre-piosului și pre-viteazului MICHAIL Voevodu. Cum și cîte s-au întîmplat în Țara Românească de pre timpul domniei lui Șierban Voievodu pînă la Gavril Movilă Voievodu — Veneția, 1785. La Nicola Glykys din Ioanina. Cu voia Superiorilor și cu Privilegiu.*) Traducerea, azi greu de parcurs, avea titlul *Narațiune pre-frumosa despre MICHAIL VOIEVODU. Cum domni în Țara Românească, cum tăie pre turcii ce se asediaseră aci, cum în urmă de pismă fu ucis fără luptă.*

Strălucitul cercetător al istoriei literare vechi Dan Zamfirescu a alcătuit și el (cu G. Mihăilă) un *Tesaur* în anul 1963 (*Literatura română veche 1402—1647*), Editura tineretului) în care a cuprins o nouă versiune a *Cronicii* datorată asistentei Rita Dobroiu și lectorului Eugen Dobroiu. E o splendidă echivalență în proză a versurilor lui Stavrinos și parcurgerea ei (comparată cu aceea a lui Massim) a făcut aproape inutilă traducerea *ad-litteram* de care m-am folosit atunci cînd am încercat să repovestesc, la rîndu-mi, *preafrumoasa narațiune.*

M-am văzut nevoit să „trădez" din capul locului metrica traducerii, nepotrivită după opinia mea cu curgerea poemei, prea pretențioasă pentru a o utiliza în zeci de capitole de (totuși) relatare seacă, cu o solemnitate firească poate în greaca nouă, dar nu și în românește. Dar iată cum descrie Dan Zamfirescu *versul* poemei, *versul „politic"* (!) grecesc: „Pentru cine nu știe cum sună versul «politic» grecesc, îi reamintim că el a fost folosit de Iancu Văcărescu în celebrele sale stihuri:

«Ah, de-am putea a ne dobîndi și cîte-avem pierdute»...

Tăiați-l în două versuri, primul de opt silabe, al doilea de șapte și veți avea *Luceafărul* lui Eminescu!"

Am preferat, parcurgînd și reparcurgînd proza traducerii, să adaptez forma *Cronicii* la mijloacele povestitorului, înlocuind versul „politic" cu un vers mai apropiat nu de monumentul literaturii culte al românilor (*Luceafărul* eminescian), ci de *balada populară românească.* Încercarea mea n-a avut ambiția să reconstituie o *gravură de epocă*, ci, din cioburi de vopseli văratice, adesea pline de inocență, o *icoană pe sticlă.*

Dacă am izbutit să fac mai ușoară și mai logică citirea poemei lui Stavrinos, cred că pot contribui la mai buna cunoaștere a vistiernicului-poet a cărui vistierie lirică e mai bogată decît cred exegeții dezabuzați de capodopere. Dacă am izbutit, voi răspunde îndemnului de a continua repovestind în vers românesc *Istoria* lui Matei al Mirelor și aducînd astfel un omagiu Voievodului Întîii Uniri, viteazul Mihai, al cărui cap retezat în 1601 în Cîmpia Turzii mai putea fi văzut în anii copilăriei mele în lacra de sticlă în care era păstrat, la Mănăstirea Dealu...

G.T.

CRONICA LUI STAVRINOS

I Început de stihuri

Poveste neuitată-n veci şi cu frumoase rime,
mi-am pus în cuget s-o încep, să scriu cu străvezime
Istoriia a lui Mihai, în toate minunatul,
războaiele să i le scriu, să-l laud pe bărbatul
ce unguri şi tătari şi turci şi moldovani şi şleahtici
i-a frînt, la Turda pînă cînd străpuns fu de sălbatici
şi tristul lui sfîrşit ce-avu, cu sîrg şi milostenii
am să vi-l spun spre a-l jeli, voi prieteni şi rudenii...

II Alte stihuri despre acelaşi

Aici sînt stihuri ce-l ivesc pe Mihai,
lăudatul,
nebiruit pînă cînd trupul lui, de cap scurtatul,
rămase în pustietate, de sînge pustiit,
răpus de fier înciudat şi batjocorit.
Lăudat fie-i numele! Pierzării, cine a dat
fălosul trunchi al gloriosului bărbat
ce-n Turchia
şi-a purtat vitejia,
el cu sabia şi cu calul
Moldavia o au făcut-o a lui şi Ardealul!
Îndrăcita pismă au făcut să salte
din ţeasta lui, toate cugetele înalte,
durerile rostogolind prin vreme,
cum se urmează în stihurile acestei poeme.

III Începutul naraţiunii

Mintea mă-ndeamnă să cuget la în-
tîmplările lumii
şi să însemn cum se trec făpturile humii,
n-am pace de nu povestesc mîhnitul obraz
al domnului cel viteaz,
cum se-nălţă, pe turci junghiind,
într-atît de minunat fiind,
încît îl cinsteau cu alai
împăraţi şi crai.
La început, la începutul,
el turcului îi măsura tributul.
Sărăcia şi gerul
le lăsa în Vlahia ienicerul,
spahiii
Vlahiei îi robeau femeile şi copiii.
Chiar domnul, în umbra icoanelor,
era de rîsul turbanelor,

iar Dumnezeu văzînd atîtea vieţi sparte,
pe turci lui Mihai îi dădu, să-i puie sub moarte
şi sub sabie şi sub potcoave
pentru batjocurile lor scîrnave.

IV Cum Mihai Vodă tăie pe turcii cîţi i-a aflat în Bucureşti

Împreunat cu ungurească oaste,
Mihai îl izbi pe turc în coaste
şi, dîndu-l pierzării, curăţi de duhoare
Vlahia cu blajine odoare
iar împăratul cînd avu ştire
păru cuprins de smintire,
vizirii pornindu-şi la drum
să afle pricina pierderii, ce şi cum,
acest Mihai de unde-au răsărit,
şi-atunci Ferhat paşa nimica n-a tăgăduit :
„Osmanii
vlahilor le-au tot cerut banii
şi, neavîndu-i, au luat zălogire
copii şi muieri, muierile cu osebire,
iară Mihai cu otusbirul,
înlocui cu paloşul birul,
aflîndu-se la strîmtoare
el tăie fără vină prea mare !"

V Cum Selim sultanul trimise alt domn în Vlahia, pre fiul lui Iancul

Aflînd împăratul acestea, trimise
domn nou la Vlahia, cu zapise,
pe Bogdan sin Iancul, pe care prea bine-l știa,
și-l înturnă la drum cu pașa Mustafa,
pașa să-l pună-n jilț, precum e lege,
iar pe Mihai degrabă să-l lege.
Constantinopolea lăsînd-o în urmă
pașa zori, cu boierimea — turmă
și oaste cîtă frunză spre Rusciuc
la Dunăre ivindu-se buluc.
Mihai veni în fața turcului
degrabă însoțindu-se cu-ai lui.

VI Cum trecu Mihai Vodă la Rusciuc și pornind luptă cu Mustafa pașa îl birui

Nepregetînd o clipă, oastea-i toată
se arătă la Dunărea-nghețată
ca lupii strecurîndu-se-ntr-adins
Rusciucul l-au ajuns și l-au aprins
și-mpresurați de aprige primejdii
turcii-n cetate tremurau ca peștii.
Vlahii-nfruntînd pojarul
de cap îl scurtară pe serdarul,
și din oastea lui Mustafa
singur Bogdan rămase în șa,
și nimeni altul n-a mai scăpat
din orașul îngenuncheat.
Ungurii prinzînd pe trepte să urce
după junele turce,
cătanele pierzînd în noapte
urma turcoaicelor coapte
și vlahii și darabanii
mult plînset iscară. Sculele, banii
zăceau în zăpadă printre sipete fără lăcate
și printre cadînele răsturnate,

cu carnea numai în răsfăţuri albind,
şi-acum desculţe, orbecăind,
trase de lungile plete
ca iepele de coame, fete
tîrîte printre leşuri de turci
bălăbănite în furci.
Din Rusciucul cu ziduri arse
Mihai oastea-şi întoarse
peste Dunăre, fără zăbavă,
spre scaunul lui de slavă,
bucuros şi înveselit
de biruinţa ce-au dobîndit.
Dar iată că acum
veşti noi îl aflară pe drum.

VII Cum tătarii au intrat în Vlahia jefuind-o de oameni şi lucruri

Auzind de tătari, domnul
nu-şi mai află somnul,
chibzuind cum se cuvine planul
cum să-l nimerească pe hanul.
Trimise greci, vreo trei sute, iscoade
să vază dincotro vine, pe unde cade.
Tătarii, optzeci de mii
de-au spart hotarul, răpind mame şi copii,
fără istov
tabără şi-au întocmit la Neajlov.
Iscoadele grece, ce şi-au zis ele ?
„Să mergem noi singuri în luptele grele,
nu vedeţi că vlahii, urgisindu-ne foarte
ne-au fost trimis la moarte ?
Pînă cînd vlahul, de-i mic ori e mare,
să ne trimită la pierzare ?
Alecsandros împăratul, slăvit fie-n veci,
lumea o supuse cu vitejii lui greci
şi noi să ne tragem din faţa unui han
duşman ?

De ne ajută pronia
țara noastră ne-o vom cinsti, Machedonia.
De-l chemăm pe valah într-ajutor
se cheamă că n-avem onor
și el ne va batjocori.
Singuri, asupra tătarilor vom porni
și-avem crezămînt
că-i vom prinde ca pe niște măgari ce sînt !"

VIII Cum merseră grecii asupra tătarilor și-i biruiră

Și degrabă au mas
la locul tătarilor de popas.
Tătarii — mii douăsprezece,
trei sute, cetele grece
care ca leii dară-n păgîni năvală
de-i risipiră cu mare sminteală.
Mulți
se aflară desculți,
de straiele lor goi
în noroi,
lăsînd pradă în mîna grecilor destule
arme și scule.
Trăgeau ca la plug
prin omătul căzut cu belșug,
măcinați pînă-n ziuă
ca-n piuă.
Hanul, cu surpate oase,
spre Giurgiu se trase
și împăratul cînd îl zări
pod peste Dunăre porunci...

IX Cum porunci împăratul pod peste Dunăre spre a-și trece oștile în contra lui Mihai

Pe Sinan pașa, vizirul dintiiul
l-au chemat să-i sărute călcîiul :
„Sinane pașo, eu unul voi
să te gătești de război,
să vină din Anatolia beilerbeii,
samliii,
caramanii
și gintiii,
din Rumelia să-i chemați
pe cadiii multlăudați,
supusul cel nesupus
pînă ce-l veți fi răpus,
că datu-mi-au făgăduință
de credință
plătită cu aur
și-acum se-ntoarnă ca un balaur
și fără frică
țările-mi strică.
Cetăți prăpădește,
iarba ce crește,

orașe
le lasă golașe,
turnuri și case
de la moșu rămase.
Giurgiul și Brăila
mi le-a luat cu de-a sila,
năucul
îmi sparge Rusciucul,
unde-am avut oști
nu mai cunoști
și l-au tăiat pe Mustafa,
mai scump ca o raia,
Mustafa temutul
ce mi-au fost scutul !
Silistra,
Varna
și Baba
și pînă la Pravăț,
Dobrița,
Zagara,
Plevna,
Nicopole,
Vrața
și Vidin
toate le-a surpat,
nimic n-a iertat.
Hanului de care tremură toți
nasul i l-a tăiat, ca la hoți,
de-am trimis pe urma lui oștirea,
partea mea a fost risipirea,
m-au rușinat
cum nu s-a mai aflat.
Ba mi-au răpit și șerbii
dulcei Serbii
și îl amenință pe cel ce i-a dat caftanul
și buzduganul.

Du-te dară, vizire,
şi tîrăşte-i pe vlahi în robire,
iar pe gheaurul să mi-l aduci
ferecat în butuci,
amarul să i-l plătesc cu amar
şi pune-n locul lui un serdar
să domnească peste toate cetăţile
şi să facă dreptăţile!"

X Cum ieşi Sinan paşa din Constantinopole şi veni în Vlahia peste Mihai

Sinan acestea cînd auzi
s-ajungă-n Vlahia se nevoi
cu mare alai,
să-l piarză pe Mihai.
Altminteri gîndea domnul
veghindu-şi tronul
urzind plan
să-l împresure pe Sinan
drept care se porni cu ai lui în poieni,
la locul Călugăreni,
din zori în amurg
stînd cu ochii pe turc.
Cu pecetea cea mare
trimise lui Jicman craiul scrisoare
să vină cu oştile din Ardeal
în goană de cal.
La Călugăreni, pe pod,
turcii bulucină mult norod,
dar el cu sîrg
i-au risipit în smîrc,

de-a rostogol,
ca porcii-notau în nămol
de parcă-i sfîşia cu colţii
balaurești și cu solzii.

XI Cum îl prăvăli pe Sinan paşa în smîrc

Chiar Sinan căpitanul
își pierdu turbanul
de rămase fără cal, fără şa
şi fără feregea,
ca porcul
nu-şi afla locul,
de săriră dintr-însul
trufia şi plînsul...

XII Cum chibzui Sinan paşa să-l prindă pe Mihai cu vicleşug

Mihnea şi paşa Hasan, în zori,
se traseră de prin ascunzători
şi săriră cu oşti bogate
să-i cadă lui Mihai din spate,
dar el se-ntoarse şi-i lovi pînă
le-ngenunche bărbăţia-n ţărînă.
Ca uliul cel de pe cer
el i-a trecut prin fier.
Hasan ajunse deolaltă
cu vizirul din baltă
şi-i povesti cu-nfricoşat grai
ce au păţit de la Mihai,
iar Sinan spuse, dînd din coate,
că spaima de gheaur l-au învăţat să înoate,
şi-i mai spuse cum un spahiu,
aflîndu-l mai mult mort decît viu,
trăgîndu-l de barbă
l-a scos în iarbă,

unde zace întins
ruşinat şi învins.
Hotărîră să-l dea pe domnul pierzării,
cumpărîndu-i pe boierii ţării.

XIII Cum făcură sfat cu Mihnea Voievod să-l prindă pe Mihai

Zise Mehmet beiul atunci :
„Mihneo vodă, tu să-l aduci !“
„De-i după a mea socoteală,
boierii îl pun la popreală !“
După Dan vistierul de-au trimis
acesta pe domnul viu l-a promis.
La ungurul Chiral Albert s-a dus :
„Mihai vodă va fi răpus,
tu ia galbeni de-aci
cincizeci de mii
şi du-te unde-ai s-apuci
c-aici au venit mulţi turci,
galbenii paşii de-i iai,
lasă-i-l lui pe Mihai !“
Chiral Albert iute pleacă
lăsînd oastea lui Mihai săracă
şi Mihai înţelege
a boierilor fărădelege.
Călugărenii îi lasă
şi spre Rucăr se-ndeasă

unde de dinainte-avea conac
aşteptînd de la Jicman olac
vroind ştire
cînd îi trimite oştire.

XIV Cum Sinan paşa pătrunse în Vlahia şi cum robi pe mulţi

Intrînd în Vlahia, fălos,
Sinan o-ntoarse cu susul în jos ;
la Tîrgovişte se-ntărea
şi la Bucureşti petrecea,
dar de bine ce-i paie,
Jicman munţii îi taie
şi cu mare alai
vine de se-mpreunează cu Mihai.

XV Cum Jicman, unit cu Mihai, merse asupra turcilor

Principii cei doi s-au îmbrăţişat
şi tunurile au numărat.
Răzvan voievod
cu de oameni năvod
în frunte sta, veghetor
cu oştenii — ciopor
şi Tîrgoviştea-n cale de-o întîlniră
o arseră şi-o năruiră
şi cetatea ardea
cu turcii în ea,
turcii, cinci mii,
arseră ca făclii,
numai unul dintre ziduri s-a şters
şi la Sinan au mers
de i-au spus cum vin cu cazne grele
oştile cîte trele,
a lui Jicman, a lui Mihai şi-a lui Răzvan.
Şi zis-au bătrînul Sinan :

XVI Cum făcu Sinan pașa sfat cu Hasan pașa

Avem în față oști
cum rar cunoști,
nobili juni
gata de multe minuni.
Tîrgoviștea se pîrjoli
peste pașa Ali,
trecură vîlvătăi
peste soții săi,
și-acum Mihai vine
să se bată cu mine.
Tu, Hasane, ia-n stăpînire
podul Dunării, cu grăbire,
fă-te giulgiu
peste Giurgiu
să nu care cumva
să încerce de la tine a-l lua
că belșug de unguri ne vine
și vlahi — mulțime
și valoni —
înzăuați coconi.

De ne-or prinde aici
de cap ne vor face mai mici
mai bine ne-am trage
de Dunăre-ncoace ;
oștilor poartă-le trupul
către Rusciucul,
haide, Hasane, și te preumblă,
că Mihai îmi calcă pe umbră,
încalecă iute
și du-te,
că-n urmă-ți pornesc și eu
cu-al oștilor greu !

N-ajung ei bine la schele
și oștirile cele trele
de dinapoi
îi mînă în Dunăre ca pe oi...

XVII Cum ajunseră la Giurgiu, cum luară cetatea și stricară podul

Cel dintîi ajunse Răzvanul
și-și propti în pod buzduganul.
În ailaltă lature
ai lui Mihai veneau să sature
pofta beilor,
mișeilor,
iar crai Jicman
se-nălță peste toți căpitan.
Din moara cea amară
puțini turci scăpară
că au pierit numa-ntr-o zi
cam la două sute de mii.
Pieiră anatolieni,
rumelioți,
salmiți,
ieniceri și spahii.
Pieiră agalele
și pașalele,
plutind pe Dunăre
în apă tulbure.

XVIII Cum îi fărîmară pe turci și cum îi înecară în Dunăre

Acolo să fi văzut
răul ce turcilor s-au făcut
cînd vlahii le dumicară trupul
de erau ca oile, față cu lupul,
zăcînd goale, numai în piele
cu ierbi sîngerate sub ele.
Mihai cu baltag ridicat
pe mulți trimise la iad
făcînd mare osîndă
în turma cea tremurîndă
ce vărsa lacrime-n praf
strigînd : „Alah ! Alah !"
Se înecară necredincioșii
în șuvoaiele roșii,
trași în moarte
de lumea cea de departe.
Averea, galbenii, turbanele,
le popriră cătanele,
cîți turci cu suflare se mai găsiră
ungurii îi robiră

și-ncărcați cu averi
și scule pentru muieri,
la Ardealul s-au grăbit
de-au conăcit.
Numai Sinan rămase
cu pierzarea în oase
peste măsură mirat
de ce i s-a întîmplat.
Cînd steaua-și văzu că apune
crezu că e ceas cu minune
și la Constantinopolea întors
se prăpădi, de zile stors
amărît și înveninat.
Așa păți turcul cel blestemat
ce-și pierdu toți vitejii sub sabia
trasă de Vlahia.

XIX Cum se întoarse Mihai cu Jicman și cum îl petrecu în Ardeal

Cînd spre scaunul lui se-ntoarce
cu bine,
Mihai pe Jicman cu fală îl ține
și-i dădu, sfetnice,
armele cele mai vrednice
și-l petrecu, îngreuiat de plocoane
spre țara mîndrei lui coroane,
iar el, în jețul domnesc se-ntări
lăudat în felurite împărății,
domnind nesupărat
și de turci ne-ntărîtat,
împăratul gîndind cum să-l piardă cu zile
pe noul Ahile...

XX Cum trimise împăratul pe Afis pașa să-l amăgească pe Mihai și să lege pace

Și împăratul l-a trimis
pe viteazul Afis
să treacă în tropote
la cetatea Nicopole,
s-așeze tabără nouă
cu tunuri treizeci și două
și ispitindu-l pe Mihai cum ar face
să lege cu dînsul pace,
iar acesta, pricepînd ce are turcul a-i zice
și că viața ar sta să-i ridice,
repezi și el un sol la turcul
zicînd că-i gata să facă tîrgul.
În vremea asta bătu multe poști
s-adune grabnice oști,
Dunărea s-o calce,
cu tunuri și arce
și să-l înconjure cu dichis
pe pașa Afis.
Primul trecu apa cu luntrea
unul Udrea,

cu moldovanii
și darabanii
și cu cazacii, o mie,
gata de bătălie.

XXI Cum Udrea trecu Dunărea și călcă tabăra pașei Afis

Trecînd Udrea
Dunărea,
tabăra lui Afis o au călcat
cum nu s-a mai aflat
că turcii de luptă fugiră
și-n grabă mare se risipiră,
rușinați și goi,
neprivind înapoi,
lăsînd în părăsire,
averile sub coviltire :
fiece moldovan
se-mbogăți c-un iatagan,
dorobanții
luară sfanții,
cazacii
spintecară sacii
cu zaherea,
iar Afis pașa,
procopsit numai c-o gloabă,
la Tîrnovo sosi-n grabă.

Doară cu calul fugi
și cu ai lui doi copii,
și ca să-i iasă împăratului înainte,
nepregetînd să mai rămînă
și să le cază bulgarilor în mînă
care și ei gîndeau că e bine
vlahului să i se închine.

XXII Cum trecu Mihai Dunărea și arse Nicopolea și Vidinul

De-a călare pe calul,
Mihai de trecu malul
peste Nicopolea se prăvăli
și-o pîrjoli,
iar cînd și Vidinul l-a cercat
bulgarii de i s-au închinat,
ieșind turcii din Vidin să se bată
cu multă gloată,
ducînd greul,
Mihai căzu în mijlocul lor ca leul.
I-a certat cu sabia și cu tunul
de n-a rămas, din șase mii, unul,
cu prăzile
își vîrfui lăzile
— galbeni și carboave —
făcu sclavi și sclave
și trecînd cu corabia
în Vlahia,
după atîta istoviște
șezu pe tron, la Tîrgoviște.

Acuma nimica
nu mai stîmpăra-n turci frica,
toți
cîți numele i-l spuneau cădeau morți
și scorneau gînduri cîte
să nu-l întărîte.
Și-atunci sultanul Mehemet
l-a chemat pe Ibraim pașa cel înțelept :
„Ce să fac cu-acest Mihai, Ibraime,
că mi-a răpus oșteni o mulțime,
că arde și pradă
ograda mea toată ?
Să ne batem cu el
nu-i bine defel,
după cîte văzum
ar fi să-l pierdem. Dar cum ?
Îmi frămînt țeasta,
ce-i de făcut într-aceasta ?
Să trimitem la el cocon
cu plocon ?"
Și Ibraim zise :
„Împărate al meu, mi se
pare că n-avem a face
decît să căutăm pace.
Scrisori bune-i vom scrie
și i-om trimite din vistierie
scule
să-l îndestule,
spunîndu-i să lase mînia
și să domnească-n Vlahia
și în Ardeal, de se va nevoi
a-l birui."

XXIII Cum trimise împăratul lui Mihai plocoane preţioase

Fiind sorocită solie,
împăratul trimise aurărie
scoasă cu jale
din haznale :
caftane cu fire,
săbii, potire
cu pietre scumpe bătute,
surguciuri nemaivăzute,
cai cu argintate frîie,
toate lui Mihai să-i rămîie.
Cine să preţăluiască
dajdia împărătească ?
Să cerceteze, cine
diamante şi rubine,
cai înşeuaţi
şi încăpăstraţi ?
Să primească Mihai strălucita solie
să-şi uite supărarea pe-mpărăţie,
împrilejind planul
de-a se-mprieteni cu sultanul

şi coroană pe cap să-i puie,
numai el, Mihai, să nu mai răpuie
cetăţile din Turchia
pe unde-şi poartă mînia !
Vlahia să şi-o stăpînească în pace,
şi Ardealul, de-i place,
oriunde va pofti să meargă,
doar Dunărea să n-o treacă...

XXIV Cum veni solul împăratului la Mihai şi-i aduse darurile

Mihai îl primi
pe solul ce-l căftăni
şi cu sabie scumpă-l încinse
şi-acesta picioru-i cuprinse
şi dîndu-i diamante cu părelnice feţe
dulce îi dete bineţe.
Împărătescul hanger
părea luna pe cer,
aurite surguce
sclipeau năuce,
iar coroana punea limpede rază
pe fruntea vitează.
Mihai, la rîndu-i, l-a dăruit
pe solul cu caftan zugrăvit,
frumos l-a ospătat
şi-n dreapta-i l-a aşezat
bucuros că e stăpînul temut
peste al vlahilor lut
şi peste
vlahi, ca un rege ce este.

În vremea asta craiul Jicman
aflat la aman,
urît de boieri,
lăsă tron şi averi
şi-şi hotărî pribegia
în ţara Lehia
să facă ce s-o putea,
iar în locu-i se înălţa
Bator Andrei, vărul lui bun,
îmbrăcînd domnescul zăbun.

XXV Cum se întîmplă bătălia lui Mihai cu Bator Andrei, craiul unguresc

Acesta, cînd se așeză crai,
nu legă prieteșug cu Mihai,
ba încă îi porunci
Vlahia a o părăsi
spre a se așeza sub mîna lui,
în țara Ardealului.
El gîndea să-l despoaie de tron
și să-l dea turcului plocon,
dar Dumnezeu, ce știe a pune
și-n calea necredinciosului vreo minune,
pe Mihai îl lumina
de pierzarea ce se urzea.
Oastea-și mișcă să-l ia cu zorul
pe vînzătorul,
iar Bator Andrei prinzînd veste
se buimăci de aceste,
inima-i secă, neputincioasă,
spaima-i puse stăpînire pe casă
și-atunci trimise om
la al vlahilor domn

să întrebe ce și cum,
cu aprigu-i drum.
Oare-și poartă vitejia
către Nemția ?
Iară Mihai i-a răspuns retezat,
cu glasul bărbat :
„Știi prea bine
de ce te-ai trezit aicea cu mine !
M-ai chemat
și m-am înfățișat,
dar nu-ți fie cu supărare
și-ascultă : Jurat-am oare
pe Hristos cel blînd,
să nu-mi plec fruntea la pămînt
în fața turcului ?
Iar voi v-ați dat de partea lui
și vorbe mincinoase
îmi turnați în oase.
De-aia sînt aici, ca să rămîn
stăpîn!
De vrei să te bați,
grăbește, că am caii-nșeuați."
Auzindu-l, Bator Andrei, cardinalul,
scoală Ardealul
și strigă în fața oștilor :
„Să nu ne pierdem în calea vlahilor, proștilor,
sîntem ca fiarele noi,
ei — turmă de oi.
Vlahi necioplíți ne vin,
să-i supunem și să-i biruim.
Eu port cu onor
numele de Bator,
nume
ce-l știe o lume
și pe vlahul, necioplitul
ce-mi calcă ținutul,

şi pe moldovanul,
vicleanul,
voiţi aici să-i aflaţi,
boieri luminaţi ?
Mai bine-n cale să le ieşim
şi să-i pierim,
să batem cu tunul
pînă n-o mai rămîne nici unul !"
Astfel vorbind, îşi puse corturile
şi rosturile,
aşteptînd la Sibii
ce va mai fi...

XXVI Cum porni Mihai asupra ungurilor şi pornind lupta îi birui

În zori
se iviră prin trecători
moldovanii şi cu cazacii,
drepţi ca aracii,
pe sub nuci
viteji haiduci,
şi catanele
cu iataganele.
La mijloc de alai
venea însuşi Mihai,
domnul cel tînăr
cu şoim pe umăr
şi-nsemnat cu frunză de laur,
şi-nainte-i mergeau trei cruci de aur,
iară-n urmă-i mergea doamna Stanca
de se pleca în calea ei creanga.
Ungurii,
tulburii,
cu inimile căzînd din piepturi,
pînă să pună mîna pe sceptruri

se văzură-n țărînă
ca oile cînd vin lupii la stînă
și cînd începu lupta gloatelor,
încleștatelor,
unguroaice o droaie
rămaseră văduvoaie.
Cînd s-a-ntunecat
ungurii porniră la iad,
lăsînd în urmă sîngele cel mult
vărsat în tumult.
Dar cum aș putea oare
în stih a-l înălțare
pe Velisarie cel nou
alergînd printre cete ca un erou,
leu împăloșat
și mîniat,
tăind pe cîți se nimeri
cu sabia a-i pipăi ?
Mult sînge se vărsă atunci
de paloșele cele lungi
și multă rușine
fu în ungurime.
Noaptea din luptă s-au tras
și-n pribegie au mas.

XXVII Cum se întîmplă moartea lui Bator Andrei craiul

Sărmanul popă Bator
abia scăpă de omor
călărind prin pustietăți,
ocolind cetăți
pînă văzu-n depărtare
o turmă de mioare.
Se grăbi să rămînă
noaptea, la stînă.
Ciobanii-i ziseră să rămîie
și oaspete să le fie.
I-au dat lapte din ol,
îl culcară sub țol
și cînd, dimineața,
drumețul își spăla fața
îl întrebară ce caută-n munte :
„Nu ne-ascunde
din război de se-ntîmplă să vii,
spune-ne de craiul nostru ce știi,
că a ajuns la noi vestire
că e biruit și în pribegire ?"

Şi răspunse Bator cu ochii-n pămînt :
„Craiul eu sînt.
Oastea o am prăpădit,
vitejii mei au murit
şi eu port din munte-n munte,
osîndită, a mea frunte."
Ciobanii dacă-auziră
se socotiră :
„Dă-l omorîm pe crai
ne-o răsplăti Mihai !"
Şi tăindu-i capul
îl duseră cu sacul
şi spre seară
lui Mihai i-l închinară
zicînd ei aşa :
„Plecăciune, Măria-Ta,
vrem să-ţi fim slugile
ce-ţi păzesc uşile,
şi dacă Bator crai te-a-nfruntat,
noi capul i-am luat
şi l-am adus aice !"
Şi-atunci domnul zice :
„Ce preţ se cuvine
pentru slujba ce-aţi făcut bine ?
ce-mi cereţi mie,
bani, boierie ?"
Şi ziseră ciobanii pe negîndite :
„Boeria, mărite..."

XXVIII Cum Mihai răzbună sîngele craiului şi-i puse în furci pe ciobani

Mihai, bunul, făcu îndată
divan de judecată
şi-n loc să le dea rangul
îi sui-n ştreangul
unde ajunge omul
ce-şi vinde domnul
şi nelegiuit
îl pune sub cuţit.
Şi-n vreme ce primea multe laude
puse pe mort să-l caute
hotărînd slujbe şi facle
asupra strălucitei racle
şi veghind frumos
domnescul os,
cu popi cădelniţînd
şi cu cîntec sfînt.
Calul fără stăpîn rămas
urma convoiul la pas
împodobit cu valtrapuri
şi steaguri,

oştile mergeau cu falǎ
şi bunǎ rînduialǎ,
unele-n urmǎ, în frunte altele,
cu toate armele
şi-ajunserǎ la groapa
cǎscîndu-şi pleoapa
unde Mihai porunci
o marmurǎ a se rîcîi :
„Colea zace Bator crai
învins de Mihai".
Apoi s-au sculat
şi la Bǎlgrad au înnoptat,
şezînd el pe tronul regal
al principilor din Ardeal
şi de-acum, se-nţelege,
Ardealul pe el îl ştia de rege,
în vreme ce vlahii aveau pe tron
pe-al lui Mihai cocon.
Şi numai ce venirǎ
de-l cinstirǎ
boiarii
ǎi marii,
iar el stetea în pace
chibzuind cum ar face
sǎ-l împungǎ cu sabia
pe Ieremia din Moldavia...

XXIX Cum Jicman îi puse gînd rǎu lui Mihai spre a-şi rǎzbuna vǎrul

Jicman era la leşi
cu oşteni aleşi,
gîndind la cele-ntîmplate
la Ardeal, în palate,
cum Mihai sparse
ţara ce-n tihnǎ lǎsase
schimbînd cǎciula de blanǎ
cu-a Batorilor coroanǎ,
cum vǎrul în urma-i înscǎunat
fu hǎituit şi junghiat
şi de-atît venin
îi era sufletul plin
de-şi plînse amarul
la Cancelarul.
„Aflǎ, domnul meu,
cǎ Ardealul ajunse la greu
de cînd Mihai, crudul,
i-a cǎlcat ţinutul
şi pe Andrei, vǎrul,
l-a tǎiat ca pe mǎrul.

Sîngele popii Andrei
răzbună-l de vrei !"
Şi Cancelarul zise : „Jicman Bator,
îţi dau ajutor,
mergi
pe vlah să-l încerci,
ia arme şi bani
şi treci mai întîi pe la moldovani,
varsă-ţi mînia
faţă cu Ieremia,
cere-i să te ajute
şi-n domnia ta du-te !"
Mihai, auzind ştire
de acea uneltire
cugetă şi el la o treabă bună :
să meargă însuşi şi să răpună
oştile jicmane
şi cele moldovane.
Cu paloş fierbinte
le ieşi înainte
şi la Trotuş în tîrg
arse totul cu sîrg
şi-ai lui ca fiarele
călcară hotarele.
Văzînd moldovanii aceste,
tremură ca solzul de peşte
că Mihai
vine cu pedestrime şi cai,
cu oşteni fără număr,
umăr lîngă umăr :
vlahul
viteazul,
cătane şi ungurime,
mulţime —
şi neamul haiduc
şi de cazaci belşug.

Ieremia
chibzui să fugă-n Lehia
cu boieri şi cu doamnă
de teamă,
şi gîndind astfel
îl luă şi pe Jicman cu el.
Şezînd pe tronul lui Ieremie
Mihai petrecu cu veselie
şi-i apăreau în prag
zicînd că-l ţin drag
moldovanii,
bogdanii,
mult popor
ce-i spuneau să rămîie domnul lor,
dar Mihai nu zăbovi ;
pe-ai lui în Moldavia îi înstăpîni,
în vreme ce Ieremia fugarul
se înfăţişă la Cancelarul
cerîndu-i să-l aşeze ne-ntîrziat
pe tronul din care-au fost surpat
de Simeon,
de vlahi pus domn
şi-n veci fie-n slujba lui,
a leahului,
Vlahia
şi Moldavia...

XXX Cum veni Cancelarul cu oştile şi-l goni pe Mihai din Vlahia

Cancelarul găti oşti
falnice, cum nu mai cunoşti,
şi trecînd peste moşia
lui Ieremia
îi cotropi pe săracii
vlahii
cu mare canon,
pe Mihai să-l scoaţă din tron.
La asfinţit
ungurii călcară ce-au juruit
iar boierii din ardelene castele
gîndiră pe Mihai să-l înşele
şi să-l tragă din Lehia pe Jicman
cel de luminat neam.
Boierii veniră cu hurta
la Turda
chemîndu-l într-aceasta
pe neamţul Basta
şi rugîndu-l cu căciula în mînă
în fruntea lor să rămînă,

aşezînd ei ţara Ardealului
sub schiptrul chezarului.
Cu Basta — căpetenie,
urmînd cu smerenie
împreunară oşti
şi goliră ploşti.
Mihai, mirat foarte
de schimbătoarea soarte
nu ştia
încotro s-o ia :
la Moldavia
ori la Nemţia ?
Numai atît ce-a gîndit
că se şi văzu podidit
de leşi, nemţi şi unguri
cu aurite scuturi,
că el cu nemţii n-avea
a se lupta.

XXXI Cum fugi Mihai și merse în Nemția, și-l primi Chezarul cu mare onoare și-i dădu iarăși domnia Ardealului și Vlahiei

Înfruntînd urgia
trecu Mihai la Nemția
și auzind Chezarul
că au trecut hotarul
îi dădu știre
să vină la el cu grăbire.
„Spune, Mihai voievoade,
ce gînd te roade ?"
„Nu credeam, slăvite Chezare,
să mă lovești cu-atîta-nverșunare
răpindu-mi mie
țara de sub domnie.
Cum a putut mîna împărătească
să puie să mă gonească ?
Pe Dumnezeu îl iau față
că te-am slujit cu dulceață,
pentru creștinătate
am vărsat sînge pe săturate
și fiindu-ți în preajmă
n-am semănat pîră și vrajbă"...

Și zise Chezarul cu vorbe făloase :
„Prietene credincioase,
cu-adevărat al meu,
eu te-am ținut drag mereu !
Cîți au vrut să te răpuie,
Dumnezeu în mîna ta să-i puie,
vînzătorii, neghiobii,
ție să-ți fie robii.
Ia bani cîți poftești
și cătane împărătești,
în țară te-ntoarce
și să domnești în pace.
Îți dau Ardealul sub pază
și sabia ta vitează
să taie
pe cîinii ce te-au împins în războaie !
Ți-l dau să-ți comande oastea
pe Georgiu Basta
și-amîndoi să lucrați
cu cuget de frați."
Oștenii,
sumedenii,
ca vulturii zburau
și ca smeii fugeau,
și-auzind atunci
unguri și turci,
vorbire slabă
scorniră în grabă :
„Nu mai e trai
cu-acest Mihai,
la ce munte
ne putem ascunde,
în care cetate
el nu ne bate ?
Pe turci
a zis că-i suie-n furci,

cu voie de la Rudolf Chezarul
ce-l are de la Hristos harul
şi iată că gîndu-i e
pe creştini să-i mîntuie
făcînd din biserică trup
de stup.
Îl are sfetnic
pe musiu Giorgiu Basta, cel vrednic,
la arme viteaz
şi cu luminat obraz.
Bani încă-i dete,
puşti, tunuri, arbalete
arme numai bune
ca să-l răzbune."
Ca pe un frate drag
Chezarul l-a dus pînă-n prag :
„Viteazule, i-a zis, du-te
înconjurat de virtute !"
Şi Mihai, smerindu-se, rosti :
„Măria-ta, să ştii
că inima mea bate
pentru creştinătate !"
Cu frumoasă mîndrie se suiră pe cai
ai lui Mihai,
iar el zorea din greu
călărind parcă pe coamă de leu,
pe drumuri şi pe poteci
între Praga şi Beci,
şi-abia la Caşova
coborî din şa.

XXXII Cum Jicman trimise la Mihai cerînd pace

Aflînd Jicman că Mihai şi
cu generalul
vin să bată Ardealul,
că vin cu el nemţii
şi cu valonii
zburînd ca vulturii
şi cocorii,
foarte s-a întristat
şi ţinu cu sfetnicii sfat.
Neavînd alta a face
trimise om să ceară pace.
„Mergi la Jicman de-i spune
să nu umble cu-nşelăciune
— i-a zis Mihai — dacă poate
să vină a se bate,
de n-are inimă de muiere
şi mai are-n oase putere
iară de nu, să-i spui
să-i lase Chezarului ţara. Că e a lui.

Repede
să se lepede,
altfel primejdiile cele mai grele
va primi din mîinile mele!"
Solul de se întoarse
Jicman tabăra-și sparse
cerînd ajutor în Moldavia
de la Ieremia
și-acesta oaste de frunte
i-a trimis, peste munte,
avîndu-l cap, cu sabia și buzduganul,
pe însuși hatmanul
și-ntr-adaos, de la al Vlahiei tron,
oștile voievodului Simeon.
Ca să știe pe unde Mihai se plimbă
trimiseră noaptea, să prindă limbă
și găsind, aflară că Mihai se răsfață
în cîmp cu verdeață,
fără habar,
lîngă cetatea Sătmar.
Jicman numai ce auzi
și către Sătmar se porni.
Avea călărime
și pedestrime —
douăzeci de mii cu lănci
alte mii cu spăngi
și porniră care mai de carele
pedestrul și călarele
cu tunuri optzeci
la Șimleu, pe poteci,
pe urmele lui Mihai, minunatul
și de toți lăudatul.
Prinseră cerul să-l sdruncine
războinice buciume

și trebuia să fi văzut, frate,
oștile încleștate
căutîndu-se cu spada
ca lupii, prada...

XXXIII Cum se loviră oştile, cum învinse Mihai pe Jicman

Pe lature sta Mihai cu ai lui
pe cîmpul Şimleului,
în mijloc
sta Basta Giorgiu
cu nemţii, sprintenii,
valonii-mpungînd caii cu pintenii.
Nemţii, ca la trei mii de bărbaţi
în fier ferecaţi,
cam două mii, valonii
şi spaniolii,
patru mii de fregvereşi,
nouă mii haiduci aleşi,
moldovani şi şerbi
fără herb
alte trei mii,
erau gata pe Mihai a-l sluji.
Că el îi dăruia
şi-i cinstea
şi-atunci Mihai cel minunat
calul şi-a-ncălecat,

voinic înţelept
c-o suliţă în braţul drept
şi zbură cu minune
domnul cel june
repezindu-se asupra duşmanului
aplecat pe cureaua hamului
ca un balaure cînd e flămînd,
aşa pătrunse luptînd,
la chip cumplit
şi foarte sălbăticit,
fără de căciulă
mînat de mînie destulă :
„Ascultare să-mi daţi,
crednicilor bărbaţi,
astăzi cu multă cinste
vă port spre biruinţă sau către morminte,
duşmanii sînt cît frunză şi iarbă,
dar spaima le fierbe în barbă,
numai ce-i văd
şi ei cad cu prăpăd,
azi se alege
adevărul de fărădelege,
azi
îl vom cunoaşte pe cel viteaz !"
Şi-ai lui strigară, atunci,
dintre păduri de suliţe lungi :
„Nu ştim altă cale,
trăim sub poruncile tale,
vom fi viteji, vom fi
cei ce vor birui !"
Şi se-aruncară din urmă
ca lupii în turmă,
îi junghie şi îi taie
ca pe oaie,
iar Mihai, în dreapta c-o suliţă lungă
şi-o sabie în mîna stîngă,

ca leul cel netemător
făcu-n taberi omor
tăindu-i pe cîți se-ntîmplară
în drum să-i apară.
Unde e greul
el apare ca leul,
tătari și cazaci
de viață-i lasă săraci,
calabalîc și zaherea
de le-ntîlnește le ia.
Iar ungurii ca după ploaie
fug de bătaie
și fiecare îngaimă
vorbe de spaimă...

XXXIV Cum Jicman, înfrînt, se sfătui cu Ceachi să fugă

Tras din război deoparte
văzîndu-și oștile sparte,
Jicman îl cheamă la divan
pe Ceachi Ștefan :
„Ce facem, îi zice,
că ne-am lăsat onoarea aice,
haide să fugim degrabă
viața să nu ni se piardă,
să fugim, dar unde ?"
Și Ceachi numai ce-i răspunde :
„La Moldavia, la jupan Irimie,
drag ție,
să-i cerem oaste subțire
și să umblăm și în Vlahia cu știre,
să-i trimitem la Cancelar pe boieri
și după puteri
să-i chemăm și pe cazacii —
mîrzacii.
Să fugim unde-om vedea
că mîna lui Mihai e prea grea."

Precum s-a și întîmplat,
Mihai Ardealul l-a luat
gîndind în Vlahia lui să coboare
și să miște ale Turchiei hotare,
să ia el Dobrogea
și toată Serbia
și să coboare din șa
la Adrianopolea,
domn să șază
pe turc să nu-l vază.
El însă la Turda au mas
hotărînd loc de popas.

XXXV Cum merse Mihai la Basta, ca să ia sfat

În zori de zi
la Basta grăbi
și-i zise-acestuia domnul
să trimită după coconul
încuiat sub lacăte,
la Făgăraș în cetate,
alungat de urgia
leșilor din Lehia
și poprit acolo cu gînd dușman
de Ceachi Ștefan,
coconul și mumă-sa Stanca —
frunza și creanga.
„Copilașul și muma, inima mea,
pohtesc, domnule, a-i vedea,
adă-mi-i repede,
că zac ca morții sub lespede,
repede cîțiva nemți la cetate
să-mi facă dreptate !"
„Ia cîți poftești, zise Basta,
să-ți aducă pruncul și cu nevasta !"

Dar una grăia,
alta gîndea.
Despărţindu-se ei ca fraţii
îl cheamă Mihai pe Georgiu Raţi :
„Căpitane,
ia cu tine cătane,
valoni şi nemţi şi mergi
Făgăraşul să-l încerci :
ori ţi-i dă pe cei dragi,
ori îl spargi,
pîn-atunci eu îmi fac vac
la Bălgrad".
Încălecară pe cai
ai lui Mihai
şi-l însoţiră, puţini,
că el nu-i bănuia pe haini,
şi-acest gînd
îl puse, sărmanul, cu capu-n pămînt,
căci Basta Georgiu
îi pizmuia rostul
că pe unde trecea
numai cinstire afla
şi i se-nchinau numai lui
cetăţile Ardealului.

XXXVI Cum se întîmplă moartea lui Mihai Voievod din pizmă

Şi-i puse gînd rău să-l omoare,
dar cum să-l împingă-n pierzare,
cînd însuşi Chezarul îl îndrăgea ?
Căută pricină pentru fapta cea rea
căci pizma lucra-n el cumplit,
ca un cuţit
ce taie
în măruntaie.
„Avea-vom zile bune
— ziceau cei ce voiau a-l răpune —
dacă el va schimba căciula de blană
cu strălucită coroană ?"
„Să-mbrace valahul haina
celor viteji şi faima ?
Noi să punem osul
şi el să culeagă folosul ?
Curge-n lume veste
de viteaz ce este
şi-avem a plînge
de nu-l vom seca de sînge.

Să plece ostaşii repede,
viaţa să-i lepede,
să-l zdruncine
fără pricine,
capul să i-l încovoaie
şi-apoi să-l taie !"
Porunci aceasta
Georgiu Basta.
Mihai nu credea defel
că-şi va găsi moartea de la el.
Sculîndu-se, dimineaţa, din pat,
pe-un copil de casă-a chemat :
„Pune şaua pe cal că acum
purcedem la drum,
am gînd
să merg la Bălgrad curînd
să văd cum se rînduiesc
trebile-n palatul domnesc".
Domnul vorba nici că sfîrşea
şi văzu un călăreţ spre el cum gonea.
A întrebat vătaful de copii :
„Doamne, ce-o fi ?"
„Fac paradă de oaste,
noi să ne vedem de grijile noastre."
Şi mai văzură şi cîţiva pedeştrii,
dar domnul nu gîndea la primejdii,
credea că vin
cu cuget senin,
dar ei, blestemaţi de trei ori,
nu veneau într-ajutor,
veneau dimineaţa
să-i ridice viaţa,
veneau de departe
cu solie de moarte.
Sculat în picioare
domnul în cale le-apare

şi le zice : „Fiţi bineveniţi,
ostaşi vestiţi !"
Iar ei îşi trag săbiile din teci
şi sar asupră-i ca nişte berbeci
scăpaţi din tîrle
şi-n inima lui despică gîrle,
unul îl pătrunde cu suliţa
şi altul cu sabia capul i-l ia,
capul cu căciulă din blană de lup,
şi căzu frumosul lui trup
ca un copac
prăvălit în veac.
A fost ţărînă
pînă s-apuce sabia iutea lui mînă.
Capul dat de-a rostogol
şi trupuşorul de cămaşă gol
tăvălit în sînge, acestea le izbuti
înverşunata pizmă ce-l pieri,
astfel s-au petrecut
în lut
cu-ntunecat obraz
Mihai cel Viteaz !

XXXVII Cum pizma a pierdut mulţi bărbaţi pe nedrept, precum şi pe acesta ce era sprijinul creştinilor

O, pizmă-ntreit blestemată,
anatema, moarte înverşunată,
Haron fără milă,
gînd ce împilă !
Cum de-aţi putut
să-l trageţi pe Viteazul în lut ?
Pizma i-a amăgit pe unii
dîndu-i apoi humii
aşa cum l-a doborît pe Mihai
în mijloc de plai.
O, soare,
înfioare-se razele tale,-nfioare,
plîngi lună
nebună,
viteji, plîngeţi voi răul
ce-i dete bărbatului celui bun pe călăul,
plîngeţi nedreptatea şi clevetirea
ce i-au întors lui iubirea,
plîngeţi-l pe falnicul june
ştiut din răsărit pînă la soare-apune !

Cer şi soare
înfioare-se, înfioare,
munţi
cărunţi,
plîngeţi-l fără pace
şi plîngeţi-l şi voi, dobitoace,
că astăzi stîlparea creştinilor
zace sub cizma hainilor,
zac sub rănile crunte
braţele Sfîntului Munte,
cel ce-a jurat pe cruce
turcii în moarte a-i duce !
De s-ar fi-ntors el în Vlahia
de la Nemţia,
turcul
şi-ar fi aflat butucul,
bătut în război
de cel mai aprig dintre eroi !
Cuvine-se dară, cuvine,
să-l plîngă şi pietrele cele blajine,
şi săracii
copacii,
şi omul sărac,
şi boierul din veac,
să plîngă cu amare lacrime
ale lui patime !
Vlahul, se cuvine,
fietecine,
să poarte cernit strai
că a murit Mihai,
că şi-au pierdut domnul,
viteazul şi omul,
cu nume de faimă
de-l rosteau cu teamă
care mai de cari
turcii, tătarii,

ungurii şi leşii,
tremurînd ca peştii.
Numai ce-i strigau numele
şi li se pierdeau urmele.
Doar din Vlahia cînd s-a tras,
tătarii-n urmă-i făcură necaz
şi-acum unde cuvîntu-i e
pe vlahi să-i mîntuie ?
Alt Mihai nu mai e de văzut
să-i bage pe agarienii sub lut.
Despicaţi-vă, vetre
de pietre !
Copaci,
din rădăcini vă săltaţi !
Plîngeţi, munţilor
şi cîmpiilor !
Căci au rămas voinicii fără acel
de se-nfricoşau şi balaurii de el,
fără creştinul ce-şi visa liturghia
la Sfînta Sofia,
că el mult trudea
mădularele bisericii a aduna,
unind biserica Rîmului
cu a Constantinopolei păgînului
într-un trup, singurul,
cel ce nu-şi preţuia trupul şi sufletul
şi nu-şi cruţa capul în multele
luptele !
Plîngeţi cu lacrime subţiri,
voi, monastiri,
că s-au mutat într-o stea
cel ce vă miluia.
O, nesătulă moarte
cu gurile sparte,
cum nu te-ai îndurat
de acest bun bărbat,

nu te-ai temut,
de cap cînd l-ai rupt ?
Mare păcat fu omorul
ce-i lăsă însîngerat trupuşorul
şi de-acuma cetăţile
şi creştinătăţile
de-l vor pofti,
el nu va mai fi !
Vai de sufletele
celor ce i-au purtat sîmbetele
şi au zvîrlit în necurmat somn
un asemenea Domn !

XXXVIII Aci mustră pe unguri și pe nemți pentru că l-au ucis pe nedrept pe Mihai

Anatema lui Sechel Moise, ticălosul
ce l-a pierdut pe Domnul, fălosul !
V-ați făcut înșivă rău
vătămînd scump trupul său,
că ați pierdut pe dată
Ardealul și țara toată.
El scut v-ar fi fost
și adăpost,
țara nu v-ar călca-o după tot placul
tătarul,
nici altcineva,
de-ar mai luci fierul în mîna lui grea.
Trăind Mihai,
Sechel Moise nu s-ar face-n Ardealul crai,
ce-ați cîștigat oare
din dezbinare ?
Ați făcut pacoste
chezăreștilor steaguri de oaste
și credeți, ungurilor din Ardeal,
țara voastră-i supusă de val,

acum, cînd craiul vostru vă bate
cu vergile, ca pe lighioanele cele turbate,
acum înțelegeți pe cine
l-ați lăsat pradă la străinime ?
Dar și ungurii trăiesc urgisiți,
de ai lor despărțiți,
lasă casă
și masă,
și lasă părinți —
iată răsplata vînzării pe treizeci de arginți.
Pentru că l-au pus pe Moise domn
îndură acum canon,
și Dumnezeu, mîniat
rău, i-a certat :
goale le umblă muierile-n pribegire,
dară, precum spune David în psaltire :
„Cel ce sapă groapă
în ea va să-ncapă !“
Chezăreștilor dregători
le-ați jurat supușenie de zece ori,
apoi v-ați răzgîndit
și lui Basta Georgiu v-ați juruit
(„De mă puneți voi cap,
eu de Mihai vă scap !“),
dar l-ați gonit și pe Basta Georgiu
și-ați trimis după Jicman al vostru,
ați călcat sfinte
jurăminte,
v-ați dat cu turcimea amăgitoare,
uitînd creștineasca onoare,
ca o oală spartă
inima vi-i de credință deșartă.
V-ați dat corbilor,
surzilor ce sînteți și orbilor.
Acum în Vlahia toată
Mihai nu mai se-arată,

nu-l mai aşteaptă boierii
la capătul serii
cu pîine şi sare
şi bucurie mare.

XXXIX Cum nimenea nu ştia ce se făcuse cu Mihai şi nu credea că murise. Întrebare

Ce s-o fi făcut cu dînsul, boieri,
că n-am auzit de el nici ieri, nici alaltăieri,
soliile-s mute,
nu se mai vede, nu se aude ?
O fi în Tătaria şi-şi varsă amarul
pe han-tătarul ?
În Moldavia iaste,
fără de oaste ?
Să calce el moşia
la Turchia ?
Cu turcii va să se bată
pe creştini să-i sloboadă ?
Nu, el nu-i la hanul,
nici la moldovanul,
nici în Turchia,
nici în Vlahia,
ci se bate
cu balauru-n spate,
oştilor capişte
la Turda-n pajişte.

Toată noaptea luptă,
luptă ne-ntreruptă
şi-nfrînt îl cuminecă
moartea, duminecă.
Inima i-o scurmă
strigătul din urmă :
„Unde sînteţi, dragilor,
neînfricaţilor ?
Încingeţi săbioarele,
strălucitoarele,
şi de aici mă luaţi,
prieteni şi fraţi,
pieptul mi-i pătruns,
n-am puteri de-ajuns.
Mădularile
care mai de carile
mă vînd
rînd pe rînd.
Fără luptă azi,
eu, cel viteaz,
mă aflu răpus.
Răsărit şi-Apus —
nu-mi alină nimene
rănile din inime.
Dac-aş fi aflat
că-s pierzării dat,
n-aş fi-nvins, cu trupul
junghiat de lupul.
Glas spre voi înalţ,
crailor ceilalţi
care veţi domni
în Ardeal aci :
dacă vreţi în pace
slujba a vă face,
pe boierii toţi,
vînzători şi hoţi,

călcînd jurămînt,
fără de cuvînt,
să nu-i credeţi voi
că veţi plînge-apoi.
Cînd grăiesc mai dulce
ei vor să te-apuce,
vorba lor aleasă
în mormînt te-aşază.
Eu i-am crezut
şi acum sînt lut.
De-aş fi avut parte
doar de glas de frate,
mi-aş fi săturat
cu sînge spurcat
săbioara
şi ţara !

XL Cum moartea de nimic nu se teme și nu se rușinează

În fața lui Haron bărbăția și frica
nu prețuiesc nimica.
Regi, viteji și-mpărați,
de lauda deșartă vă lepădați!
Căci fără osebire
la iad veți sfîrși sub poprire.
Acolo Alecsandru cel Mare zace
și n-are alta a face,
și Velisarie, marele,
în beznă-și trage oscioarele.
Acolo, cu-nțelepția lui, Solomon
șade fără de tron,
și-acolo l-am aflat
pe Samson bărbatul cel mai bărbat.
Cîți din lume-au venit, rege sau servitor,
aice zac sub zăvor,
aice numai fum e
tot ce-a cîștigat mincinoasa lume,
împărați și boieri
n-au fost săraci de dureri!"

Iată învățătura
ce ne-a rămas din gura
lui Mihai cînd s-a întîmplat
de l-au junghiat.
A lăsat nume frumos
ca pămîntul mănos
și va fi auzit al lui nume
de toți vitejii din lume.
Se cheamă
că moartea i-a stat în vorbă vicleană
și-acuma de el se bucură
a cerului ciutură.
S-a sfîrșit aci
în august, într-a douăsprezecea zi,
și i-au spart țeasta
din vrerea lui Basta
la mohorîta
pajiște de la Turda.
Și-au fost an sfînt
de la nașterea lui Hristos curgînd
o mie șase sute și unu
la moartea lui Mihai, viteazul și bunul.
Drag cititorule al acestei cuprinderi,
de vei afla fapte altminteri,
nu-mi ocărî sărmana
pana.
Căci eu, ca om fără carte,
am scris în rime viață și moarte
și amintindu-mi-l pe Mihai
lacrima ochilor o vărsai
că l-am slujit,
neclintit,
și încă nu totul ce-a zis
am pus aicea în scris
voi, drepților
și înțelepților,

rîcîiți sub cuvinte, alte
înțelesuri înalte.
Și dacă vreți să-mi știți locul de baștină
pe care-l gîndesc cu lacrimă,
veți ști așa
că-i zice Malsiania,
oraș preafrumos
de lîngă Delvinos,
aproape de locul
sfîntului Ioan Teologul.
Stavrinos e neamul din care mă trag
și vistiernic sînt după rang.
Am scris poema la Bistrița în cetate
noapte de noapte,
la lumină de stele
cursă printre zăbrele.
Tutulor să vă vie
de la Sfîntul Duh bucurie,
Mărire Tatălui, Fiului, Sfîntului Duh
și făcătorului și plăsmuitorului din văzduh
Dumnezeu, nevăzutul
lucrurilor toate-nceputul.

SFÎRȘIT

Cuprins

Lector: MARIA GRACIOV
Tehnoredactor: ION TUDOR

*Apărut 1975. B.T. 26.IX.1975. Tiraj 4500 ex. broşate
Coli tipar 4,33.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1359 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
Bucureşti,
Republica Socialistă România